

складаються нові відносини між роботодавцем і робітником, де самовияв, індивідуалістична позиція працівника є не тільки бажаними, але й *соціально санкціонованими*. І хоча влада належить ринку праці, але саме людський капітал (тобто знання, навички, уміння працівників) стають основним джерелом благополуччя в сучасному суспільстві. Відбувається поєднання внутрішньо мотивованої дії та соціально зумовленої поведінки людини, що виражає сутність самореалізації в інформаційну добу [1;5;6]. Тобто різноманітна та багатовимірною реальність «третьої хвилі» формує появу нового соціального «Я», що складається з багатьох модулів. А саме: таланти та здібності людини будуть *затребувані* суспільством, і що й сприятиме самореалізації людини в інформаційну добу.

Висновок

Отже, перехід до інформаційного суспільства супроводжується глибокими змінами в соціально-економічній сфері життя, які впливають на людину та формують її новий соціальний характер. Його головними рисами є індивідуалістична позиція, нестандартність мислення, творча уява та самостійність у прийнятті рішень. Поява новітніх технологій та сучасних засобів комунікації активізують інтелектуальну діяльність, збільшують можливості самовираження та формування власного «Я». Тому рівень самоусвідомлення та самоактуалізація, власний вибір людини щодо свого життя, незалежний від політичних, соціальних установок, надає можливості до самоздійснення та самореалізації в інформацій-

ну добу. Разом з цим у роботах Е. Тоффлера чітко визначенні тенденції майбутнього суспільства, яке насамперед дозволить людині задовольняти духовні цінності, а вже потім матеріальні потреби.

Безумовно, зміни в соціально-економічній сфері відбуваються, поступово змінюється рівень самоусвідомлення людей. Але, на наш погляд, визначати сьогодення як реальність «третьої хвилі» ще зарано. Сучасність відповідає квінтесенції «другої хвилі», головним чинником якої є безпека та право вибору з позицій егоїзму. Тобто зміна сутності індустріальної цивілізації на інформаційну цивілізацію в інтерпретації Е. Тоффлера ще не відбулася, хоча зміна форм життєдіяльності суспільства цілком очевидні. А тому практично неможливо спрогнозувати, які моделі майбутнього Е. Тоффлера стануть дійсністю.

Список літератури

1. *Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі*. – К.: ТОВ «XXI століття діалог культур», 2009. – 404с.
2. *Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія*. – К.: Либідь, 1996. – С.194 - 250.
3. *Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура*. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608с.
4. *Лях В. В. Рационализм и иррационализм в современной буржуазной социальной философии*. – К.: Наукова думка, 1986. – 188 с.
5. *Тоффлер Е. Третья волна*. – М.: АСТ, 2004 – 784 с.
6. *Тоффлер Е. – Метаморфозы власти* – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 669с.
7. *Riesmen D. – Gaibrat and market capitalism*. – London, 1980.

Т.И. Автомонова

САМОРЕАЛИЗАЦИЯ ЧЕЛОВЕКА В ИНТЕРПРЕТАЦИИ Э. ТОФФЛЕРА

Рассмотрены социально-экономические условия развития общества в концепциях зарубежных философов, а так же модель информационного общества Тоффлера, в которой понятие мира, времени, пространства, мышления приобретает другое измерение, а уровень самореализации, самосознания человека становятся главным фактором информационной эпохи.

T. Avtomonova

MAN'S SELF-REALIZATION IN E.TOFFLER'S INTERPRETATION

The socio economic conditions of development of a society in the concepts of the foreign philosophers are considered, and as Toffler's model of an information society, in which concept of the world, time, the spaces, thinking get other measurement, and level of self-realization, the self-consciousnesses of the man become a primary factor of information epoch.

УДК 130.2:811.9(045)

О.П. Антіпова, аспірантка НАУ

СОЦІОКУЛЬТУРНА ОСОБЛИВІСТЬ МОВИ НАУКИ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

У статті розглядаються соціокультурні особливості мови науки в умовах інформатизації. Аналізується роль мови як культурного феномену в процесі наукової комунікації.

Вступ

На сьогодні інформатизація суспільства постає як сукупність взаємопов'язаних технічних, економічних, соціальних, політичних і духовно-культурних факторів. Вони забезпечують широкомасштабне отримання, обмін і застосування інформації в суспільстві з метою його подальшого розвитку та вдосконалення. Інформатизація охоплює всі сфери людської діяльності, що впливають на людину, – знання і мораль, економічні й духовні інтереси, її розвиток як особистості.

Глобалізаційні процеси на зламі тисячоліть ще раз доводять, що сучасність – час могутнього прогресу фундаментальних наук, зростаючої гонки у сфері наукомістких технологій, масштабних науково-технічних проектів і грандіозних відкриттів. Тому весь планетарний соціум сьогодні постає не просто як «соціум інформатизації», а як «соціум знання». Така нова і водночас мінлива картина світу в цілому залежить від нового образу науки, що виявляє її зростаючі можливості й новий культурно-творчий потенціал. Найважливішими стратегічними ресурсами такого мега-

соціуму є власне знання, інформація, набуття яких і уможлиблюється завдяки мовним практикам. Саме тому роль дослідження мови та мовної комунікації у сфері науки надзвичайно зростає.

Актуальність звернення до з'ясування соціокультурних особливостей мови науки обумовлена кількома факторами. По-перше, однією з головних проблем становлення інформаційного суспільства є необхідність дослідження особливостей функціонування якісно нового суспільного стану – наукового інформаційного простору, позначеного виникненням нового образу науки та форм її впливу на суспільний розвиток. Це призводить до появи нової техніко-сфери, планетарного комунікативного праксису, що, послуговуючись мовою науки, суттєво змінює лінгвокультурне середовище. По-друге, інформаційна ера спричиняє радикальні зміни в науці: спостерігається могутній прогрес фундаментальних наук, утворення міждисциплінарних наук, приріст кількості наукових шкіл, що відповідно веде до виникнення нових понять і термінів, які нерідко баланують на межі суміжних наук. Такі зміни на сьогодні сприяють зосередженню особливої уваги фахівців різних галузей знань на питанні трансформації мови науки та стратегій її розвитку. По-третє, під впливом інформатизації змінюється характер комунікації, у тому числі наукової. Тому особливий інтерес становить розуміння того, як функціонує мова наукових зв'язків між ученими, постає необхідність окреслення тенденцій її розвитку та перспектив взаємодії з природною мовою.

Аналіз досліджень і публікацій

Традиція дослідження мови як соціокультурного феномену завжди була органічним компонентом досліджень як філософів, так і лінгвістів, етнологів, істориків та ін. Особливої гостроти вказана тема набула вже починаючи з ХХ ст. Мова як засіб трансляції соціокультурної інформації знайшла свою тематизацію у Н. Вінера, М. Шелера, Р. Рорті, Ж. Деріди, Н. Лумана, Г. Райла. Тема штучності, умовності мови в контексті культури епохи постмодерну висвітлюється в працях Ж.-Ф. Лютара, Ж. Бодрийяра, П. Козловські, М. Фуко, Ж. Дельоза та ін. На дослідженні соціокультурних функцій мови зосереджуються Е. Сепір, І. Бодуен де Куртене, Л. Вітгенштейн, Ю. Хабермас, П. Рікьор, М. Хайдеггер та ін. Питання щодо специфіки виражальних засобів науки, проблем наукової комунікації завжди привертало увагу науковців різних галузей. Проте вже на межі ХХ-ХХІ ст. стрімкий розвиток науки й техніки надав цій проблемі особливої значущості, в ній окреслилися досить чіткі концепції як загальнонаукового, лінгвістичного, так і філософського характеру. Варто зупинитись на роботах окремих вітчизняних науковців. Так, О. Султановим здійснено спробу філософської рефлексії над природою наукового терміна в контексті загальнофілософських проблем науки про мову [20]; Л. Дротянко розкриває специфіку функціонування мови науки в культурних умовах сучасності [6; 7]; Н. Біленко філософськи осмислює мову науки з точки зору її прагматики в соціальному контексті [1]; О. Рубанець розглядає мову науки як когнітивну систему, засіб когнітивного креа-

тиву [19]; Н. Гвішиані досліджує методологічні проблеми мови наукового спілкування [3]; дослідження Б. Успенського присвячені розкриттю мовних проблем комунікації, у тому числі наукової [23].

Як бачимо, тематичний спектр проблем, що піднімаються в роботах сучасних дослідників, є досить строкатим. Проте, незважаючи на достатньо ґрунтовну розробку проблем мови науки, на сьогодні питання щодо її функціонування в соціокультурних умовах інформатизації все ж залишається відкритим.

Постановка завдання

Метою статті є встановлення сутності соціокультурних особливостей мови науки в умовах інформатизації.

Основна частина

Будь-яка галузь науки і техніки – це перш за все понятійна сфера. Оскільки неможливо оперувати поняттями, «не позначивши їх словесно, не давши їм чітких назв» [21, с. 18], функція найменування спеціального поняття відводиться терміну. Тому, говорячи про мову науки, ми зазвичай маємо на увазі терміни. Проте, на думку Г.-Г. Гадамера, наукову мову не можна розуміти як просто сукупність термінологічної лексики, адже це завжди «опосередкована ланка між спеціалізованими мовами, що називаються науковою термінологією, та мовою живою, що росте і змінюється» [2, с. 52]. Дійсно, наукову мову не можна ототожнювати суто з термінологічною лексикою, адже окрім термінів, вона означена наявністю спеціальних знаків і символів, правил оперування ними.

Явище взаємопроникнення термінологічної та нетермінологічної лексики спонукає нас до з'ясування природи терміна через співставлення його зі словом побутової мови. Серед численних аспектів їх відмінностей окреслимо лише основні. Так, вони різняться за походженням і хронологічними межами. Якщо питання про походження природної мови виходить за межі науки й історичного знання, то питання про виникнення сучасної наукової термінології має достатньо чіткі історичні обриси. Це не означає, що можна вказати точно рік або навіть століття, з якого потрібно вести відлік її існування. Між іншим зрозуміло, що ні в Античності, ні в Середньовіччі, якщо їх розглядати по суті, а не умовно від дати до дати, подібної термінології не було. Вона є наслідком і складовою загальною новоєвропейської наукової тенденції, в основі якої лежить принцип суб'єктивно-об'єктивного протистояння [20, с. 45].

Розмежовуючи природну мову та мову науки, В. фон Гумбольдт зазначає, що природна мова, зокрема побутова, є більш вільною у своєму застосуванні, ніж мова науки [4, с. 321]. Різняться вказані мовні пласти також значенням і сенсовим «вмістом» термінів і слів побутової мови. Так, А. Султанов стверджує, що на відміну від слова природної мови для наукового терміну не є принциповою диференціація сенсу і значення. По-перше, тому що його сенс передусім носить тимчасовий характер. По-друге, сенс або значення терміну, тобто наукове поняття, за самою науковою установкою не повинно залежати від контексту, а контекст якраз і є тією сферою, в якій сенс починає варіювати і набуває особливих характеристик значення [20, с. 50-

51]. Дослідження природи виникнення та функціонування термінологічної та нетермінологічної лексики спонукає нас до розуміння мови науки як штучно створеної. Тут антитези «вільне – обмежене», «стихийне – усвідомлене» зводяться до протиставлення «природне – штучне». Проте не слід розглядати ці пласти мови однобічно, як кардинально різні (за походженням, емоційністю, стилістичними характеристиками тощо), хоча б тому, що кожен із них, як власне і мова в цілому, є перш за все феноменами культури, а тому потужним об'єднуючим фактором тут слугує соціокультурна обумовленість їх взаємозалежності.

Основою філософських досліджень щодо трансформацій мови науковцями у всі часи був і залишається акцент на залежності мовних змін від процесів, що протікають у суспільстві на певному етапі його розвитку. Так, «саме в мові і через мову людина й суспільство взаємно детермінують одне одного...» [17, с. 11]. Спрямовуючи наше дослідження у цьому напрямі, визначимо кілька найбільш помітних тенденцій розвитку суспільства у інформаційну еру, що суттєво впливають на трансформацію мови науки.

Невід'ємним атрибутом інформаційної ери є процеси інтеграції наукового знання, виникнення нових міждисциплінарних наук. А коли та чи інша наука тільки-но зароджується, для її мовних засобів є характерним вичленування відповідних термінів, які б ідеально відображали предмет дослідження та відповідну понятійно-категоріальну систему, щоб найкраще передати зміст і значення досліджуваних об'єктів [7, с. 16]. Взаємодія різних наук призводить до виникнення численних нових понять і термінів, що нерідко знаходяться на межі суміжних галузей. При цьому, окрім створення власного категоріального апарату, новоутворена наука «запозичує» терміни з базових наук. Більше того, терміни можуть переноситися не лише з однієї галузі науки в іншу, а й з наукового знання – в наукове, з власне наукової мови – в побутову тощо. Цей процес іменується сучасними дослідниками тощо «міграція» термінів. На думку Л. Дротянко, «причини «міграції» слів і термінів з однієї сфери життєдіяльності в іншу криються в тому, що змінюються світоглядні та методологічні орієнтири самого наукового знання» [6, с. 51]. Підкреслюючи позитивний аспект цього процесу, О. Есперсен стверджує, що «традиційні терміни часто сковують мислення дослідників і можуть стати перешкодою для плідних досліджень» [8, с. 393].

Як приклад можна навести процес становлення термінології науки інформатики (друга половина ХХ ст.), куди ввійшли як слова побутової мови («пам'ять», «миша», «вузол»), так і набули нових відтінків значень терміни, взяті з інших наук («матриця», «вірус», «модель», «інформація», «підсилувач», «алгоритм»). Це свідчить про те, що, незважаючи на зовнішню самостійність, за інформатикою як теоретичною основою процесу комп'ютеризації стоїть багато наук: електроніка, кібернетика, фізика напівпровідників, радіофізика, а найбільше – математика. Отже, зазначене дає підстави стверджувати, що запровадження нових слів і термінів у науці напряму залежить від розвитку науки як соціокультурного феномену, адже «якщо ми хочемо зрозумі-

ти все багатство понятійних змістів, то ніде не дітися від «археології знання», яка накопичує історичну онтологію людської ментальності» [10, с. 33].

Розцінюючи «входження» слів і термінів з однієї галузі науки в іншу як досить складний процес, М. Кронгауз зазначає, що, звісно, можна ввести нові слова, але «мова не дуже охоче впускає в себе нові слова і за найменшої нагоди позбавляється мовного сміття. Слова затримуються в ній лише тоді, коли з'являються і зберігаються нові важливі речі і явища, котрі потребують нової назви» [13]. А. Султанов, називаючи вказаний процес «інобуттєвим становленням терміну в слові», зазначає, що він призводить до розширення ретельно встановлених сенсових меж, при цьому понятійна структура терміна торкається живого сенсу слова і здійснюється детермінологізація виражальних засобів науки. На думку дослідника, це найбільш плідотворний процес, про який лише можуть мріяти вчені, оскільки саме тут відбувається буттєве збагачення наукового поняття [20, с. 52]. Отже, перехід термінів і слів з однієї галузі наук в іншу є не лише наслідком динамічних процесів у науці, а й у сфері засвоєння і перетворення знань, при цьому зміна значень слів відбувається в результаті актуалізації окремих елементів концептуальної структури. Оскільки наукова діяльність є одним із видів соціокультурної діяльності, можна стверджувати, що соціокультурне середовище інформаційної доби створює всі умови для інтенсифікації процесу «міграції» наукових термінів, тим самим розширюючи межі творчості сучасних науковців.

Стосовно творчості в науці видається доцільним запитання: чи має місце творчість у мові науки взагалі за таких «обмежених», «чітко визначених» умов, адже основними характеристиками мови науки визначено чіткість, однозначність? Найбільш здатними до прояву творчості традиційно вважаються художня література та поезія. Проте на відміну від них, наукове спілкування між людьми являє собою свідомо впорядковане використання знакової системи мови науки, врахування значної канонізації й упорядкованості. За словами Л. Озадовської, «наука ... завжди підвладна світовій даності, і тому несе на собі незгладиме тавро обмеженості й пристосування до неї, а не обмеженості й свободи. Якщо й можна говорити про творчість у науці, то лише як про таку, яка упідлеглена певним канонам, нормам і зразкам» [17, с. 36]. Звісно, наука оперує точними, раціонально й логічно формалізованими поняттями, проте їй притаманний акт створення нового, а будь-яка людська діяльність, спрямована на продукування нового, має творчий характер [17, с. 36]. На нашу думку, яскравим прикладом творчості у мові науки може бути процес перекладу наукових текстів з однієї мови на іншу. Саме тут творчості відводиться чільне місце, адже йдеться про творчий характер герменевтичних процедур. Переклад наукового тексту – це не просто переклад знака на знак, а акт творчості, де помітну роль відіграє, окрім суто творчості (створення нового), інтуїція (шлях до створення нового). При цьому варіювання значенневих відтінків термінів є не стільки зовнішнім засобом, скільки культурно обумовленим явищем, що допомагає «помістити» наукові тексти в інобуттєвий культурний контекст.

Процеси інтенсифікації приросту наукового знання логічно ведуть до ускладнення природи наукових теорій. Значення кожного терміна повністю залежить від теоретичного контексту, в якому він уживається. Унаслідок наукових революцій, коли докорінно змінюється теоретичний контекст, відбувається радикальна зміна значень термінів, тотальне оновлення «словника» науки [9, с. 256]. Так, «ми є свідками появи нових і неймовірно складних ... суперструнних теорій – світів на «брані», які йдуть ще далі у розкритті уявлень, реальності Всесвіту» [14, с. 72]. Тому, на нашу думку, такий потужний процес перетворень у науці є одним із важливих чинників трансформації мови науки.

У процесі розвитку наукових теорій чільне місце відводиться престижу окремих слів мови науки, якою вона набуває завдяки процесу наукової комунікації між ученими. На сьогодні універсального характеру набуває побутування в свідомості сучасника культу моди, речей, споживання, а «мода існує в мові так само, як і в одязі, взутті, парфумах» [12, с. 35]. Надавання переваги тому чи іншому слову наукової мови залежить від «смаку» науковця, що фактично є «мінливим ідеалом користування мовою відповідно до характеру епохи» [12, с. 32]. Такому «культу престижності» завдячує все частіше вживання слів мови науки у непрямому значенні, інтенсивніша її жаргонізація. На наш погляд, соціальний престиж таких слів формується в межах просторових та часових норм і залежить від міри використання наукової теорії, можливості задовольнити культурно-освітні потреби соціуму, місця слова в інформаційному просторі, якості та затребуваності інформації, що кодується терміном.

Уся система термінів відображає не лише картину наукового предмета, а й систему наукових знань, адже «мова є універсальним сховищем суспільного знання, набутого століттями колективного досвіду» [16, с. 28]. На сьогодні, по суті, наукове знання «перетворюється на симбіоз фундаментальної науки та ініційованої нею індустрії наукоємких технологій, що еволюціонує. Цей еволюціонуючий симбіоз, що іменується терміном «технонаука», є якісно новою кондицією сфери наукового знання» [14, с. 11]. Так, із прогресом наукового знання терміносистеми, що набувають широкого застосування, суттєво перетворюються відповідно до потреб даного етапу розвитку науки. Тому нові форми знань і способи його обробки, що є атрибутом інформаційної доби, призводять до трансформації мови науки за рахунок нових штучних мов чи їх елементів, що в свою чергу є потужним чинником розширення лінгвокультурного простору.

Проте слід зважати не лише на зміни в науці, а й в культурному просторі в цілому, оскільки наука є «ниткою», буквально вплетеною в культурну «канву» оточуючого світу. Соціокультурну обумовленість мови науки підтверджує також той факт, що в інформаційну добу стала все більш очевидною залежність термінів і понять від системи поглядів і уявлень, що свідчать про загальну методологічну позицію дослідника як носія певного світогляду, оскільки, як відомо, «різні мови є різними світобаченнями» (В. фон Гумбольдт). Так, Н. Мех стверджує, що «картина світу окремої мовної особистості є акумуляці-

єю її світовідчуття, яке складається в результаті її життєдіяльності, тобто постійних контактів з навколишнім світом. Мовна картина світу, що створюється людиною як аналог зовнішнього світу, має суб'єктивний характер, обумовлений цілою низкою особистісних факторів суб'єкта» [16, с. 29].

Специфіка функціонування мови науки залежить також від ментальних характеристик представника певного культурного ареалу. Так, наприклад, науковим текстам українських і російських дослідників при вираженні позиції автора властиве вживання займенника «ми» замість «я». Це є своєрідним риторичним прийомом, що передбачає утримання оратора від явного посилення на себе. В англійській же мові всі займенники тягнуть до егоцентричності, тоді як вибір «я» замість «ми» у вітчизняних наукових текстах зруйнував би ілюзію скромності.

Окрім світоглядних орієнтацій соціуму в цілому, значна роль відводиться особистісному світорозумінню. При співставленні термінології різних наук виявляється неоднакове ставлення вчених до термінологічних одиниць. З одного боку, помітним є прагнення до однозначного розуміння терміна, а з іншого – виникають різні тлумачення понять, що перешкоджає однозначному їх трактуванню. Останнє особливо характерне для гуманітарних наук, де прагнення вчених до термінотворчості нерідко втілюється в ідіолектах (індивідуальній мові особи), нестандартному чи своєрідному трактуванні окремих термінів. Адже описання предмета тієї чи іншої природничої науки виявляються, як правило, значно меншою мірою, порівняно з гуманітарними науками, залежними від літературної мови. Ця якість обумовлює такі характерні особливості мов природничих наук, як їх більша (порівняно з мовами гуманітарних наук) незалежність від контексту, нейтральне використання мовних засобів. У той же час широка сфера використання ряду гуманітарних понять, у тому числі і в розмовному мовленні, співпадіння їх за формою зі словами загальної мови створює ілюзію «зрозумілості» терміна [3, с. 22-23]. Ця проблема сьогодні набуває особливої значущості в галузі гуманітарних наук, адже саме в них найбільш повно й послідовно проявляється світоглядна спрямованість ученого, відчутний вплив його соціокультурного оточення.

Неодмінною складовою світогляду, як відомо, є спосіб мислення. Як стверджує К. Жоль, «мисленева діяльність людини ... мотивує різноманітні форми людських дій, зокрема вербальні дії» [9, с. 272]. Комп'ютеризація процесу пізнання людиною оточуючого світу сприяє утвердженню в суспільній свідомості технократичного стилю мислення. Це пізнання на сьогодні все більшою мірою опосередковане інформаційними технічними системами, що викликає неоднозначні наслідки. З одного боку, різко зросли пізнавальні можливості людини, швидкість одержання, обробки та передачі інформації, її точність, а з іншого, – інформаційно-комунікаційні технології сприяють формалізації знань, перетворенню їх на інформацію. Останнє призводить до того, що полісемантична природна мова все більше заміняється жорстко однозначними штучними мовами, а результати пізнавального процесу оформляються в межах вимог формально-математичної логіки. Отже, вико-

ристання таких технологій у пізнавальних цілях, по-перше, розвиває формально-логічну компоненту мислення, приглушуючи не лише діалектичне, але й образне мислення; по-друге, підвищує здатність до абстрагування. Так, «абстракції, до яких вдаються сучасні фізики, сягають таких висот, за якими щось реальне ледь-ледь проглядається» [14, с. 72]. Суттєвим змінам мову науки піддає розвиток наукової теорії, що супроводжується «сходженням на все вищі ступені абстракції, так що його починає розуміти все вужче коло спеціалістів» [5, с. 16]. Замість предметно-матеріальної, речової форми матеріалізації знання у формі технології – інструменту людської діяльності, йдеться про створення нових функціональних можливостей програмних систем засобами розвитку абстракції та ієрархії. Чим складніша система, тим більше рівнів абстракції потрібно створити [19, с. 42]. Цим, на нашу думку, пояснюється ускладнення природи штучних мов науки як засобу вираження відповідних абстрактних об'єктів, їх здатність до вищого рівня абстрагування.

Суспільне життя в інформаційну добу стає сферою проектування нових можливостей і форм соціальної дії, створення нових соціальних зв'язків, форм комунікацій, у тому числі наукової, оскільки «формується нова система стосунків між виробниками й споживачами наукової інформації» [5, с. 17]. У цьому сенсі особливого значення набуває мовний аспект комунікації, адже виникають нові форми спілкування між окремими людьми, соціальними групами, у тому числі науковцями та науковими колективами.

Розглядаючи специфіку наукової комунікації інформаційної доби, наведемо слова Г.-Г. Гадамера: «Кожного разу, як історія надягає чоботи-сороходи (а це, схоже, сталося останніми десятиліттями), виникають явні прикмети нової мови» [2, с. 49]. При цьому автор має на увазі не виникнення абсолютно нової мови, а загострення проблеми мовної комунікації. Через протиріччя суспільних інтересів комунікація між членами суспільства стає «практично такою ж неможливою, як і між душевнохворими» [15]. Більше того, сучасна цивілізація постає як «імперія балаканини»: перехід від традиційних засобів збереження і поширення інформації до сучасних породив такий могутній сплеск марнослів'я, якого людство досі не знало.

На перший погляд, ми можемо на цей факт не зважати, оскільки автор вдається до характеристики повсякденної мови. Проте хоча зафіксовані в повсякденній мові елементи знань не претендують на достовірність, точність, однозначність тощо, вони виступають «основою для виникнення та розвитку наукових знань, які вимагають відповідної спеціальної термінології» [6, с. 62]. Отже, буденне знання є основою для виникнення наукових знань, відповідно повсякденна мова є непрямим джерелом наукової (якщо зважати на те, що прямим джерелом є більш «відшліфована», кодифікована, літературна мова).

Окремі науковці розглядають мову науки як один із самостійних шарів (пластів) мови в цілому – шар мови інтелектуальної еліти (або її зародку), що співіснує з шарами офіційної мови влади та мови простого люду. Ці шари формуються внаслідок затребуваності їх конкретними соціальними групами. Ін-

ді вони можуть суміщатися, іноді – конфліктувати. Доля цих мовних шарів залежить від статусу соціальних груп та їх світоглядно-ідеологічної орієнтації [1, с. 12]. Процеси інформатизації обумовлюють кардинальні зміни природи соціальних груп. Завдяки новітнім інформаційно-комунікаційним технологіям комуніканти з легкістю можуть переходити з однієї соціальної групи в іншу.

Цілком підтримуємо позицію А. Тоффлера, який стверджує, що «був час, коли людина вивчала мову свого оточення і використовувала її, з незначними змінами, протягом усього свого життя. Цей «зв'язок» із кожним вивченим словом або жестом був міцний. Сьогодні вже немає такої дивовижної якості» [22, с. 130]. Сучасна людина з легкістю входить до різних соціальних груп, несучи на собі мовне навантаження різнорідних комунікантів, результатом чого є «змішування» мовних пластів, трансформація лінгвокультурного середовища.

Наукову комунікацію у цьому сенсі можна розглядати у декількох аспектах. По-перше, посилюється взаємовплив повсякденної комунікації, де домінує природна мова, та наукової. Це логічно призводить до зміни співвідношення штучної мови з природною, зокрема «стирання» чітких меж між ними, лексичного взаємопроникнення тощо. Так, наприклад, інформаційна ера характерна тим, що молоді люди, навіть які не мають вищої освіти, при використанні інформаційно-комунікаційних пристроїв широко застосовують у мовленні вирази штучної мови, якою послуговується відповідна технічна галузь (хоча слід зауважити, що у кожній соціальній чи віковій групі в один і той же термін часто вкладається різний зміст). По-друге, наукова мова як соціокультурно обумовлений засіб вираження знання одержує нові джерела терміноутворення. Тому розвиток нових форм соціальних зв'язків є стратегічним вектором не лише соціальних перетворень, а й лінгвокультурних.

Як відомо, засоби та способи передачі інформації не лише змінюють пізнавальні можливості людини, її мислення, а й впливають на міжособистісне спілкування. Вже нікого не здивує той факт, що з інформаційною добою в суспільство ввійшов такий спектр інформаційно-комунікаційних технологій, якого людство досі не мало в жодну з епох. Зміна засобів комунікації призводить до зміни типів комунікацій і в світі науки. Прикладом може слугувати якісно новий її тип – інтерактивна комунікація як симбіоз людей і комп'ютерів (проведення наукових інтернет-конференцій, семінарів, симпозиумів у режимі он-лайн тощо). Так, усе частіше комп'ютер виступає в ролі не лише «посередника при входженні людини в широке інформаційне середовище» [18, с. 58], а й посередником у спілкуванні між ученими. Мережа Інтернет усвідомлюється як джерело невичерпних можливостей їх комунікації.

З огляду на це М. Кастельс зазначає, що поява Інтернету як нового комунікативного середовища пов'язана із заявами щодо зростання нових моделей соціальної взаємодії. Формування віртуальної спільноти, які головним чином базуються на комунікації он-лайн, тлумачиться як кульмінація історичного процесу розмежування місцезнаходження та комунікабельності у формуванні спільноти: нові вибір-

кові моделі соціальних стосунків заміняють форми взаємодії людей, які прив'язані до певної території [11, с. 116]. Саме тому можна припустити, що трансформація комунікативного середовища призводить до появи так званих «віртуальних спільнот науковців», що завдяки віртуальним процесам електронної комунікації характеризуються «географічною мобільністю» (М. Кастельс), відповідними «правилами спілкування» та зосередженням інтересів навколо певних галузей науки.

Однією з проблем наукової комунікації, що розглядається дослідниками протягом останніх десятиліть, залишається прагнення до створення формалізованої метамови, що, як і природна мова, будучи до певної міри відкритою системою, дозволить формально репрезентувати знання. Проте, як показує досвід, формалізація мови описання наукового предмету гуманітарних наук перешкоджає продуктивному спілкуванню між ученими, оптимізації наукової комунікації. До того ж мова не може бути настільки відділена від мовлення, в якому вона знаходить реальне втілення, адже «якого б ступеню строгості не досягала наукова термінологія і як би вона не відчувалася від стихії мови, рано чи пізно вона повинна ввійти у більш широкий сенсових контекст, яким зрештою є все-таки природна мова» [20, с. 52].

Висновки

1. Розвиток лінгвокультурного середовища сучасної науки характеризується неоднозначністю. З одного боку, мова науки постає феноменом, що цілком підпорядкований соціокультурному контексту епохи: залежить від змін у науці, знанні, трансформації стилю мислення дослідника, світоглядно-ідеологічних орієнтацій як окремої особистості, так і соціальних груп. З іншого, – є самостійним явищем, що активно детермінує культуру інформаційного соціуму, впливаючи на всі його соціальні практики.

2. На сьогодні зміна засобів і типів комунікації постає потужним чинником, що розширює інтелектуальні горизонти сучасної науки. Тому осмислення наукової комунікації як невід'ємної складової соціокультурного простору повинно здійснюватися крізь призму парадигмальних параметрів культури інформаційної ери.

Список літератури

1. Біленко Т. Феномен слова в українських реаліях (філософський аспект): монографія. – К.: Знання України, 2003. – 432 с.

2. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного / пер. с нем. – М.: Искусство, 1991. – 367 с.

3. Гишиани Н.Б. Язык научного общения (вопросы методологии): монография. – М.: Высш. шк., 1986. – 280 с.

4. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. – М.: ОАО ИГ «Прогресс», 2000.

5. Дротянко Л.Г. Інформаційний вимір постнекласичної науки // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. – 2008. – № 1 (7). – С. 15-19.

6. Дротянко Л.Г. Філософські проблеми мовознавства: навчальний посібник. Вид 2-ге, доповнене і перероблене. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2002. – 161 с.

7. Дротянко Л.Г. Фундаментальне та прикладне знання як соціокультурна і праксеологічна проблема: монографія. – К.: Четверта хвиля, 1998. – 180 с.

8. Есперсен Отто. Філософія граматики = The philosophy of grammar / В.В. Пасек, С.П. Сафронова (пер. с англ.); Б.А. Илыш. – Изд. 3-е, стер. – М.: URSS, КомКнига, 2006. – 404 с.

9. Жоль К.К. Мысль. Слово. Метафора. Проблемы семантики в философском освещении. – К.: Наукова думка, 1984. – 304 с.

10. Касавин И.Т. Миграция. Креативность. Текст. Проблемы неклассической теории познания. – СПб.: РХГИ, 1999.

11. Кастельс М. Интернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / пер. з англ. – К.: Вид-во «Ваклер» у формі ТОВ, 2007. – 304 с.

12. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи. Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа. Издание 3-е, испр. и доп. – СПб.: «Златоуст», 1999. – 320 с.

13. Кронгауз М. Раздвигающие язык: «эффект Хонтуя» // Новый мир. – 2004. – № 5. – С. 160-165.

14. Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Озадовська О.Д. та ін. Науковий світогляд на зламі століть: монографія. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2006. – 288 с.

15. Михайлова М.В. Молчание как форма духовного опыта // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.phil63.ru/molchanie-kak-forma-dukhovnogo-opyta>.

16. Мова і культура (Науковий щорічний журнал). – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2003. – Вип. 6. – Т. 1. Філософія мови і культури. – 344 с.

17. Озадовська Л.В. Парадигма діалогічності в сучасному мисленні: монографія. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2007. – 164 с.

18. Парадигмы социологии знания: хрестоматия / под. общ. ред. В.Л. Шульца. – М.: Наука, 2007. – 284 с.

19. Рубанець О.М. Інформаційне суспільство: когнітивний креатив постнекласичних досліджень: монографія. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2006. – 420 с.

20. Султанов А.Х. Слово и термин: Прологомены к философии имени: монография. – М.: РУДН, 2007. – 207 с.

21. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. – М.: Наука, 1989.

22. Тоффлер А. Футурошок. – СПб.: Лань, 1997. – 464 с.

23. Успенский Б.А. Ego Loques: Язык и коммуникационное пространство. – М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2007. – 320 с.

О.П. Антипова

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКА НАУКИ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАТИЗАЦИИ

В статье рассматриваются социокультурные особенности языка науки в условиях информатизации. Анализируется роль языка как культурного феномена в процессе научной коммуникации.

O. Antipova

SOCIO-CULTURAL PECULIARITIES OF THE SCIENCE LANGUAGE UNDER THE CONDITION OF INFORMATION

Socio-cultural peculiarities of the science language under the condition of information are considered in the paper. The role of the language as a cultural phenomenon in the process of scientific communication is analyzed.

